

Svetski dan zdravlja

7. april 2014. godine

Vektorske zarazne bolesti: mali ubod, velika opasnost

Dr Ana Stefanović

spec. socijalne medicine i zdravstvenog vaspitanja

Svake godine SZO utvrđuje programske aktivnosti za obeležavanje Svetskog dana zdravlja. Ove godine je posvećen vektorskim zaraznim bolestima i obeležava se pod sloganom

„Vektorske zarazne bolesti: mali ubod, velika opasnost“.

SZO ovaj značajan datum u kalendaru zdravlja posvećuje ovoj temi zbog rastućeg javno zdravstvenog značaja koji ova grupa bolesti ima tokom protekle dve decenije.

Opšti ciljevi kampanje:

- podizanje svesti o značaju vektorskih zaraznih bolesti i mogućim posledicama po zdravlje ljudi,
- podizanje nivoa znanja o mogućnostima prevencije vektorskih zaraznih bolesti.

Specifični ciljevi namenjeni:

- stanovništvu u sredinama u kojima su vektorske zarazne bolesti endemski prisutne,
- putnicima u međunarodnom saobraćaju,
- unapređenju intersektorske saradnje u cilju **prevencije, sprečavanja i suzbijanja** vektorskih zaraznih bolesti.

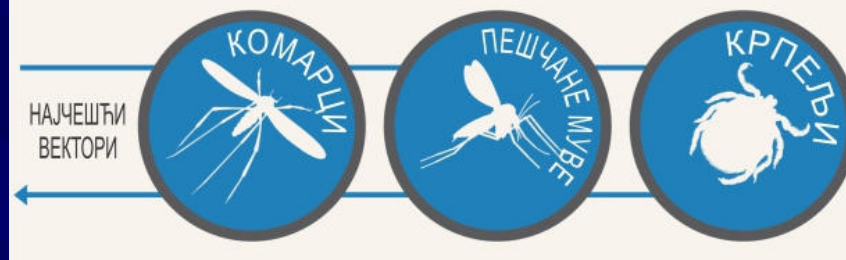

Šta su vektorske zarazne bolesti?

- Bolesti čiji uzročnik (bakterija, virus, rikecija, parazit) izvesno vreme, provede u vektoru (komarac, krpelj i druge vrste insekata), pre nego što dospe u svog domaćina.
- Nakon spoljašnjeg perioda inkubacije (vremena neophodnog da vektor postane zarazan), vektor prenosi uzročnika zaraznih bolesti ubodom/ujedom na osetljivog domaćina (čovek, životinja).
- Inficirani vektori najčešće doživotno prenose uzročnika.

ВЕКТОРИ СУ МАЛИ ОРГАНИЗМИ

КОЈИ ПРЕНОСЕ ОЗБИЉНЕ БОЛЕСТИ

- Vektori su organizmi koji nemaju mehanizme za održavanje telesne toplote (direktno zavise od spoljašnje temperature).
- Preduslov za razvoj jaja i larvi insekata u odrasle jedinke su odgovarajuća temperatura i vlažnost vazduha
- Broj odraslih jedinki može se povećati nekoliko puta, u uslovima visoke temperature i velike vlažnosti.

Rasprostranjenost vektorskih bolesi

Endemski karakter (odomaćene na određenom području na kome postoje povoljni uslovi (prisustvo vektora) za održavanje uzročnika bolesi:

- tropske i subtropske oblasti,
- područja sa **lošim** higijensko sanitarnim uslovima,
- područja na kojima je **teško dostupna** zdravstveno bezbedna voda za piće.

- Evropskom regionu prethi pojava novih vektorskih zaraznih bolesti, dok se vektorske bolesti, za koje se smatralo da su suzbijene, ponovo javljaju (neočekivana pojava malarije u zemljama i oblastima u kojima je bila elimisana).
- Trenutno postoji velika zabrinutost **zbog moguće ekspanzije učestalosti** vektorskih zaraznih bolesti.

Faktori koji doprinose epidemiološkoj situaciji su:

- klimatske promene,
- intenzivan međunarodni saobraćaj,
- širenje uzročnika i vektora na nova geografska područja,
- češće izlaganje ljudi divljim životinjama i insektima,
- promene u uzročnicima (rezistencija na antimikrobne lekove, porast virulencije).
- predstavljaju **izazov u prevenciji i kontroli** vektorskih zaraznih bolesti.
- sve **veći javno zdravstveni značaj** vektorskih bolesti

Oboljevanje od vektorskih zaraznih bolesti u svetu (SZO)

- **Čine** **17%** globalnog opterećenja zaraznim bolestima.
- **1,2 miliona** ljudi godišnje umre od malarije (najsmrtonosnije među njima, pretežno Afrička deca mlađa od 5 godina).
- **više od 2,5 milijarde** ljudi u više od 100 zemalja sveta je pod rizikom obolevanja od denge,
- **oko 1,3 miliona** ljudi širom sveta godišnje oboleva od lajšmanijaze

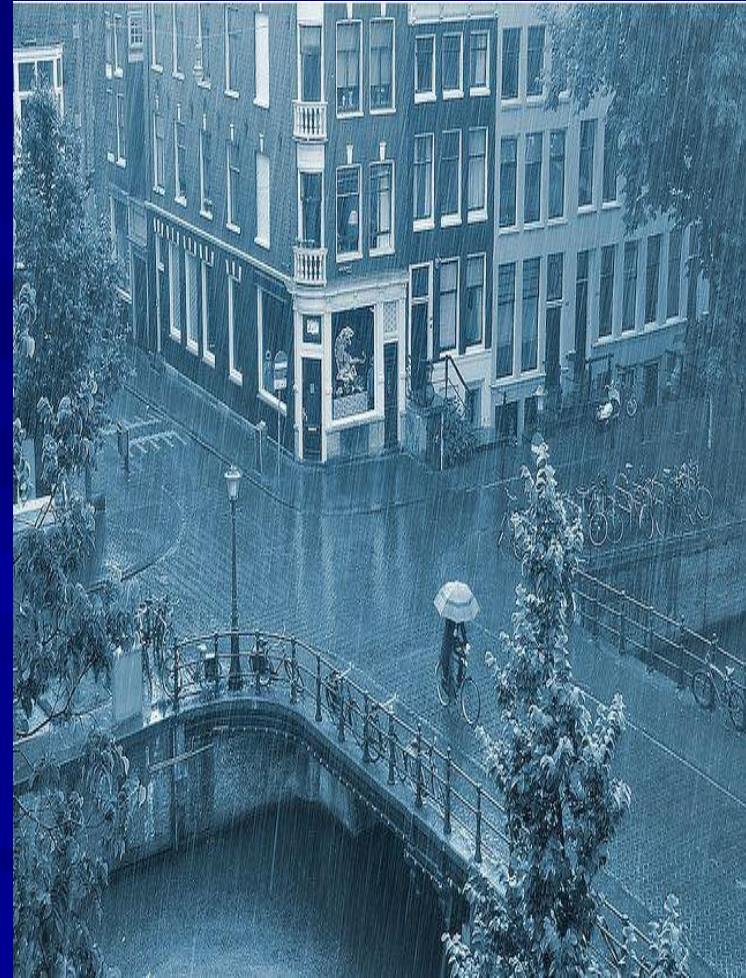
Vektorske zarazne bolesti u Srbiji

- Registruju se pretežno slučajevi obolevanja od:
 - **lajmske bolesti,**
 - **importovane malarije,**
 - **kožne lajšmanijaze,**
 - **groznice Zapadnog Nila.**
- Prijavljena su ukupno **974** slučaja obolevanja od vektorskih bolesti, sa incidencijom **13,55/100.000** na području Republike Srbije (IZJZ Srbije za 2012).
- U posmatranom periodu registruje se trend **porasta stope** incidencije vektorskih zaraznih bolesti, usled **rasta stope incidencije lajmske bolesti.**

Uticaj klimatskih promena

- Na razvoj vektora utiču:
 - temperatura spoljašne sredine,
 - količina padavina,
 - vlažnost,
 - upotreba zemljišta.
- Klimatske promene imaju:
 - direktan uticaj** na biologiju i ekologiju vektora,
 - posledični uticaj** na rizik od transmisije bolesti čije uzročnike vektori prenose.

Uticaj klimatskih promena

- Efekti su evidentni u ekstremnim uslovima, koje ukazuju na **značajne promene u vremenskim ciklusima**. Povećanje količine padavina dovodi do posledičnog povećanja broja staništa na kojima se razmnožavaju vektori (komarci i krpelji).

- Ekstremne temperature spoljašne sredine mogu da;

uspore ili ubrzaju razvoj i preživljavanje insekata
prenosioca uzročnika zaraznih bolesti,

utiču na **period inkubacije** pojedinih mikroorganizama.

Urbanizacija i saobraćaj

- Na razmnožavanja i širenje vektorskih zaraznih bolesti utiču: **migracija, intenzivan vazdušni i kopneni saobraćaj i urbanizacija.** Gustina populacija i sposobnost vektora da se prilagode uslovima životne sredine ljudi su u korelaciji sa distribucijom i učestalošću ovih infekcija.
- U velikim gradovima, posebno u **gradovima sa lošom infrastrukturuom** (neadekvatan standard stanovanja, nedovoljno zaštićeni kontejneri sa vodom, nedostatak kanalizacije) omogućeno je stvaranje staništa povoljnih za vektore i njihovo posledično širenje.

Značaj mera prevencije

- mere prevencije bolesti i kontrola vektora su **od vitalnog značaja** u smanjenju globalnog opterećenja populacije ovim bolestima, imajući u vidu **pretnju** koju vektorske zarazne bolesti predstavljaju **po zdravlje stanovnika, uz nedostatak efikasnih lekova i vakcina.**
- Poseban problem predstavlja sve učestalije :
 - **neadekvatno reagovanje obolelih na lekove** koji se koriste u terapiji ovih bolesti,
 - **otpornost vektora na insekticide.**

Integrisana kontrola vektora

- **Smanjuje** u značajnoj meri **rizik od prenošenja** vektorskih bolesti (bolest se ne može prenositi ukoliko **nema kontakta** između čoveka kao potencijalnog domaćina i vektora prenosioca uzročnika bolesti).
- Kontrola vektora je usmerena na **eliminaciju vektora** kroz:
 - racionalnu upotrebu **insekticida** i adkevatnu legislativu,
 - upotrebu **metoda** kojima se u najmanjoj mogućoj meri **utiče na životnu sredinu**.

INTEGRISANA KONTROLA VEKTORA

- Ima cilj da **optimizira i racionalizuje** uoptrebu **resursa i raspoloživih sredstava** kroz :
 - jačanje kapaciteta za potrebe **nadzora**,
 - **praćenje** slučajeva obolevanja,
 - **evaluaciju** preduzetih mera,
 - **zdravstvenu edukaciju** stanovništva.

Neophodno je omogućiti (radi održivosti ovih aktivnosti):

- ⑩ **pristup** zdravstveno bezbednoj vodi za piće,
- ⑩ **unaprediti** odlaganje otpadnih materija,
- ⑩ **obezbediti** osnovne sanitarno higijenske uslove i standarde stanovanja
- ⑩ **edukovati** stanovništvo o vektorskim zaraznim bolestima i merama lične zaštite.

INTEGRISANA KONTROLA VEKTORA

Mere lične zaštite:

- nošenje **adekvatne odeće** (barijera protiv ujeda),
- sprovođenje mera za smanjenje broja vektora u samim kućama i stanovima (**zaštitne mreže na vratima i prozorima**)
- Preduzimanje mera za smanjenje ili potpuno **uklanjanje staništa pogodnih za razvoj i razmnožavanje vektora** u neposrednoj okolini stambenog prostora:
 - **pokrivanje kontejnera** sa vodom,
 - **eliminacija bara i drenaža mesta** gde se voda zadržava,
 - **uklanjanje nepotrebnih posuda** u kojima se voda zadržava.

MERE PREVENCIJE BOLESTI KOJE SE PRENOSE KRPELJIMA

Mere lične zaštite od uboda krpelja:

- **izbegavati staništa** krpelja (visoka trava, livade, šume, bujno zelenilo parkova)
- pri boravku u prirodi, **koristiti sredstva protiv uboda** insekata (repelente), koji štite više sati
- nositi **svetlu odeću koja pokriva** ruke i noge
- nakon boravka u prirodi izvršiti **inspekciju kože**
- imati na umu da se krpelj može doneti **i na odeći i na kućnim ljubimcima**

Postupak ukoliko je došlo do ujeda krpelja

- javiti se lekaru u toku prva 24 sata
- ne treba stavljati nikakva hemijska sredstva (etar, alkohol, benzin)
- ne treba pokušavati samostalno vađenje krpelja jer se pritiskom i gnječenjem mesta uboda krpelj može raskomadati, a rilica otići još dublje
- u svakoj zdravstvenoj ustanovi, **obučeno osoblje** će krpelja izvaditi u celosti, uz dezinfekciju mesta intervencije
- veoma je važno da lekar dobije **osnovne epidemiološke podatke o ubodu krpelja** (o mestu **gde** je osoba boravila u prirodi jer postoji mogućnost da se radi **o endemskom području**)

MERE PREVENCIJE BOLESTI KOJE SE PRENOSE KOMARCIMA

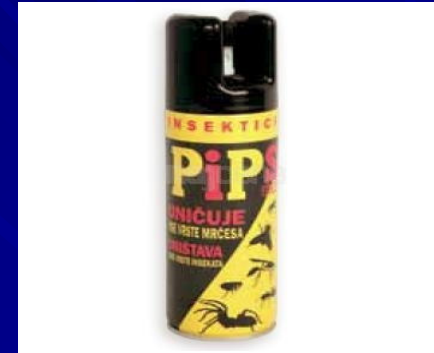
Sprečiti ubod je najlakši i najefikasniji način prevencije!

Preporučuje se:

- **Izbegavanje** područja sa velikim brojem komaraca (**šume i močvare**).
- Smanjenje broja komaraca na otvorenom **gde se radi, igra ili boravi** (n.pr. **isušivanjem izvora stajaće vode**). Tako se smanjuje broj mesta na koje komarci mogu da polože svoja jaja.
- **Isprazniti vodu** iz saksija za cveće, posuda za hranu i vodu za kućne ljubimce, kanti, buradi i limenki (najmanje jednom nedeljno).
- **Uklanjanje odbačenih guma** i drugih **predmeta** koji mogu da prikupljaju vodu.
- **Boravak u klimatizovanim prostorima**, jer je broj insekata u takvim uslovima značajno smanjen.

MERE PREVENCIJE BOLESTI KOJE SE PRENOSE KOMARCIMA

- Upotreba **repelenata** na otkrivenim delovima tela prilikom boravka na otvorenom.
- Nošenje **odeće koja pokriva noge i ruke**. Preporučljivo je da odeća bude **komotna**, jer komarci mogu da ubodu kroz pripijenu odeću.
- **Izbegavanje** boravka na otvorenom u vreme perioda najintenzivnije aktivnosti komaraca – **u sumrak i u zoru**.
- Upotreba **zaštitne mreže** protiv komaraca na prozorima i vratima.
- Upotreba **električnih aparata** koji ispuštaju sredstvo za uništavanje komaraca **u zatvorenom prostoru**.

MERE PREVENCIJE BOLESTI KOJE SE PRENOSE KOMARCIMA

- U slučaju **putovanja** u inostranstvo, pogotovo ako se radi o **tropskom i subtropskom području**, obavezno se pridržavati svih navedenih mera prevencije koje podrazumevaju i preventivno uzimanje lekova (**hemioprofilaksa**) **pre odlaska, tokom boravka i po povratku iz malaričnih područja.**
- U slučaju **pojave bilo kakvih simptoma bolesti** po povratku sa putovanja, odmah se javiti izabranom lekaru i navesti **podatak o putovanju** i eventualnom **ubodu komarca** ili drugih insekata.

INSTITUT ZA JAVNO ZDRAVLJE NIŠ

**CENTAR
ZA PROMOCIJU ZDRAVLJA**